

2. Теория государства и права / под ред. В. Г. Стрекозова. – М. : МНЭПУ, 1996. – 660 с.
3. Алексеев С. С. Общая теория права : в 2 т. Т. 1. – М. : Юрид. лит., 1981. – 480 с.
4. Теория государства и права : учеб. для юрид. вузов и фак. / под ред. В. М. Карельского и В. Д. Перевалова. – М. : Инфра-М – НОРМА, – 1997. – 560 с.
5. Теория государства и права / под ред. С. С. Алексеева. – М. : Юрид. лит., 1985. – 462 с.
6. Тагіров Т. Т. Правовая охрана земель сельскохозяйственного назначения / Т. Т. Тагіров. – Волгоград : Ниж.-Волж. книж. изд-во, 1979. – 128 с.
7. Тагіров Т. Т. Правовая охрана земель сельскохозяйственного назначения : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 / Тагіров Тагир Тагирович. – Алма-Ата, 1980. – 381 с.
8. Рябов А. А. Охрана права государственной собственности на природные ресурсы СССР / Рябов А. А. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1982. – 144 с.
9. Жариков Ю. Г. Аренда земли и других средств сельскохозяйственного производства / Ю. Г. Жариков // Социалистическая законность. – 1991. – № 8. – С. 47–50.
10. Вовк Ю. А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды / Ю. А. Вовк. – Харьков : Вища шк., 1986. – 160 с.

Надійшла до редколегії 27.09.2012

КОСТЕНКО В. О. ОХРАНА ЗЕМЕЛЬ КАК КАТЕГОРИЯ ЭКОНОМИКО-ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИХ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ

Проанализированы элементы механизма правового регулирования отношений относительно охраны земель, а также отмечено, что охрана земель, а не защита как правовое явление, может характеризоваться наличием экономических средств и способов правового регулирования.

KOSTENKO V. PROTECTION OF LANDS AS ECONOMIC AND LEGAL CATEGORY OF ITS USE

The elements of the mechanism of legal regulation of relations in land protection sphere are analyzed. It is also mentioned that protection of lands but not the defence as legal phenomenon can be characterized by economic means and methods of legal regulation.

УДК 347.9(477)

І. М. ЛУКІНА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри правознавства

Макіївського економіко-гуманітарного інституту

ЗАХОДИ ПРОЦЕСУАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЩОДО ПОКЛАДАННЯ НОВИХ АБО ДОДАТКОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ НА ПРАВОПОРУШНИКА ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА

Розглянуто заходи процесуальної відповідальності щодо покладання нових або додаткових обов'язків на правопорушника цивільного процесуального права. Проаналізовано положення чинного Цивільного процесуального кодексу України, а також точки зору науковців стосовно даного питання.

Заходи юридичної відповідальності застосовуються у всіх галузях права, і цивільне процесуальне право в даному випадку не є винятком.

При розмежуванні цивільної процесуальної відповідальності, на наш погляд, важливе місце в класифікації належить відповідальності, що пов'язана з покладанням нових або додаткових обов'язків на правопорушника.

Мета даного дослідження – визначення й розкриття заходів процесуальної відповідаль-

ності, які пов'язані з покладанням нових або додаткових обов'язків на правопорушника цивільного процесуального права.

Проблема відповідальності в цивільному процесі є вузловою в юридичній науці і постійно привертає увагу вчених (В. В. Бутнєва, П. Ф. Єлисейкіна, І. М. Зайцева, М. В. Кузнецова тощо). У роботах Н. О. Чечиної, Н. С. Самощенко, М. Й. Штефана, А. Г. Новикова проаналізовано окремі питання підстав цивільної

процесуальної відповідальності. Однак природа цивільної процесуальної відповідальності повністю ще не розкрита.

Юридичній відповідальності завжди властиве обтяження у вигляді якісно нового юридичного обов'язку правопорушника. Воно не властиве заходам захисту, коли «особа примушується до виконання обов'язку, який лежить на ній і який вона раніше мала виконати, але не виконала. Додаткових позбавлень, окрім виконання обов'язків для особи в цьому випадку немає. А юридична відповідальність пов'язана з покладанням на правопорушника обов'язку, який не існував до правопорушення» [1, с. 491]. «Юридична відповідальність включає в себе тільки наслідки правопорушення, які виражаються у виникненні нових обов'язків або у видозміні обов'язків, що виникають з існуючих правовідносин» – відзначає Р. О. Халфіна [2, с. 320]. На думку М. С. Малєїна, «застосування відповідальності примушує правопорушника «заснавати» державного осуду своєї винної поведінки, позбавляє або обмежує в певних благах особистого чи майнового характеру, покладає певний тягар, тією чи іншою мірою применшує честь і гідність, знижує суспільну оцінку особистості правопорушника» [3, с. 138]. Учені вказують на одну з ознак цивільної процесуальної відповідальності – наявність обов'язку додаткового характеру, що виникає унаслідок правопорушення, додаткового обтяження у вигляді обов'язку майнового характеру [4, с. 309; 5, с. 42–43]. Застосування заходів цивільної процесуальної відповідальності пов'язано з додатковим обтяженням суб'єкта відповідальності. Воно зводиться до того, що особа набуває додаткового цивільного процесуального обов'язку, який був би відсутній у нього в разі правомірної поведінки.

Дискусія щодо віднесення приводу до будь-якої групи охоронних заходів виникла тому, що привід не має класифікаційної природи.

У справах про визнання батьківства, материнства суд має право в разі ухиленні відвідача від проведення судово-біологічної (судово-генетичної) експертизи постановити ухвалу про примусовий привід на проведення такої експертизи (ч. 2 ст. 146 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК) [6, с. 267].

Якщо розглядати привід з точки зору його цільового призначення, то даний захід скоріше має забезпечувальну властивість. Суд сприяє всебічному і повному з'ясуванню обставин справи (ч. 4 ст. 10 ЦПК), чим виконуються завдання цивільного судочинства – справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ (ст. 1 ЦПК).

За своїм характером привід має багато схожих ознак із примусовим направленням фізичної особи на судово-психіатричну експертизу (ч. 2 ст. 239 ЦПК). І в тому, і в іншому випадках примусові заходи застосовуються за аномальну поведінку. Невиконання свідком або експертом обов'язків з'явитися до суду є протиправною поведінкою, а явне ухилення особи, проти якої порушено справу про визнання її недієздатною, від проходження експертизи, не є протиправним щодо припущення про наявність у неї психічної хвороби. Примусове направлення такої особи на судово-психіатричну експертизу свідчить про турботу стосовно стану здоров'я громадянина та збереження його майна.

У матеріальних галузях права можна знайти приклади того, як самі по собі заходи, що не мають властивості додаткового обтяження, законодавчо визначені заходами відповідальності.

Штрафна відповідальність добре відома в процесуальній теорії: вона настає при застосуванні цивільних процесуальних санкцій карального характеру, покликана зміцнювати процесуальну дисципліну в судочинстві, сприяти виконанню завдань у цивільних справах, покарати особу, що не виконує свої процесуальні обов'язки і, нарешті, забезпечити авторитет судової влади [7, с. 267–268].

Компенсаційна відповідальність має на меті відшкодування збитків, заподіяних стороні під час провадження в цивільних справах. Збитки можуть бути заподіяні при безпідставному забезпеченні позовних вимог: у результаті сутяжництва однієї зі сторін, що несумлінно заявила безпідставний позов, чи необгрунтованого спору проти позову, чи систематичної протидії правильному й своєчасному розгляду справи.

Глава 8 ЦПК, присвяченій судовим витратам, містить перелік заходів цивільної процесуальної відповідальності: сплата судового збору; витрати на інформаційно-технічне забезпечення; витрати на правову допомогу; витрати сторін та їх представників, що пов'язані з якою до суду; витрати, пов'язані із залученням свідків, спеціалістів, перекладачів та проведенням судових експертиз; витрати, пов'язані з проведенням огляду доказів за місцем їх знаходження та вчиненням інших дій, необхідних для розгляду справи. Треба відзначити, що стягнення судових витрат у цілому є не що інше, як відшкодування збитків, котрі виникли з вини несумлінної сторони [8, с. 125].

Стягнення судових витрат відносять до заходів цивільного процесуального захисту. Однак при встановленні фактів несумлінного звернення

до суду, коли це передбачено законом, стягнення судових витрат виступає як захід процесуальної відповідальності [4, с. 324].

У навчальній літературі загально визнано, що призначення судових витрат складається з компенсації і превенції [8, с. 126]. Також прийнято розрізняти і кумулятивну відповідальність, коли заходи компенсаційної відповідальності можуть бути реалізовані судом чи самостійно в сполученні з іншими видами відповідальності.

Вважаємо, що компенсаційна функція спрямована на принаймні часткове відшкодування витрат держави із провадження правосуддя. Разом із тим, дана функція за підсумками судового розгляду перетворюється на каральну, що, безсумнівно, є відповідальністю відповідної сторони (крім основного обов'язку, стягуються також судові витрати) [8, с. 126; 9, с. 130]. Частина 3 ст. 240 ЦПК безумовно відносить судові витрати до заходів відповідальності.

Судові збори традиційно узгоджуються з відшкодуванням витрат держави на організацію і функціонування судової системи. Як справедливо вважає Н. О. Рассахатська, «...правосуддя – та галузь діяльності, яка від початку не може бути дохідною. Недоцільно підвищувати розмір державного мита тільки через те, що вона не відшкодовує витрати на здійснення правосуддя. Функція державного мита не в тому, щоб повністю відшкодувати витрати. Мова може йти тільки про часткове відшкодування, і перекладати всі витрати на осіб, які звертаються до суду, не можна» [8, с. 127; 10, с. 118].

Відшкодування в сучасних соціально-економічних умовах втрачає своє призначення, що зумовлене малим розміром судового збору, великим набором пілг із його сплати й іншими причинами.

З цих же причин судовий збір не відіграє превентивної ролі [11, с. 16]. Особливо це твердження стосується немайнових спорів, де ставка судового збору не виправдано низька. У юридичній літературі саме щодо немайнових спорів найчастіше наводяться приклади несумлінного звернення до суду. І навпаки, надмірний розмір судового збору з майнових спорів здатний негативно відбитися на доступі до правосуддя [8, с. 128].

У юридичній літературі висловлюють різні точки зору на досліджуваний захід цивільної процесуальної відповідальності. Так, М. Й. Штефан розглядає покладання судових витрат на особу, що прогнала процес, як захід цивільно-правової відповідальності стосовно відповідача і як захід цивільної процесуальної відповідаль-

ності стосовно позивача. На думку вченого, відповідач несе судові витрати тому, що він не виконав своїх цивільно-правових обов'язків, порушив суб'єктивне право позивача, у зв'язку з чим останній був вимушений звернутися до суду; позивач несе судові витрати, оскільки він заявив необгрунтований позов, порушивши обов'язок сумлінно користуватися своїми процесуальними правами [12, с. 235–236].

Послуги держави зі здійснення правосуддя частково компенсуються стягуванням з винної сторони судового збору. Фактичні матеріальні витрати держави на організацію судочинства (поштові, канцелярські витрати, оплата роботи суддів, перекладачів, секретарів) відшкодовуються за допомогою судового збору. Зрештою судовий збір найчастіше сплачується особою, зовсім не заінтересованою в порушенні судочинства в справі.

Указані вище положення і визначають дослідження судового збору через призму цивільної процесуальної відповідальності. Так, як захід цивільної процесуальної відповідальності судовий збір має на меті запобігти випадкам несумлінного звернення до суду. Тут виникають питання: де критерій, що дозволяє чітко визначити факт несумлінного звернення до суду? При цьому має застосуватись ЦПК чи для констатації несумлінності досить лише відмови в задоволенні заявлених вимог, а стосовно несумлінного відповідача – задоволення позову? За яке конкретне процесуальне правопорушення стягується судовий збір?

На жаль, офіційна статистика, що подана офіційними юридичними виданнями, не наводить показників відсоткового співвідношення кількості задоволених заяв до загальної маси винесених судових рішень. Не з'ясованим також є питання про часткове задоволення розглянутих судом заяв: до якої категорії (задоволені чи незадоволені) слід відносити такі половинчасті рішення? Ці та інші питання виникають при з'ясуванні ролі судового збору в механізмі процесуального регулювання.

Визнавати судовий збір заходом процесуальної відповідальності, не називаючи правопорушення, за яке стягується судовий збір, не логічно. Вважаємо, що таким правопорушенням є несумлінне доведення спору до суду. Дана конструкція охоплює як випадки несумлінного звернення до суду позивача, так і несумлінну відмову чи ухилення відповідача від добровільного задоволення правомірних вимог позивача. Тверда протидія, а часом і відверто вперте небажання однієї зі сторін дійти компромісного рішення проблемної ситуації (особливо в

досудовому порядку) дозволяє витлумачити подібне поведіння як несумлінне. Несумлінне доведення спору відповідачем до судового розгляду, коли позивач для відновлення своїх порушених прав чи прав, що заперечуються, і законних інтересів змушений звернутися до судового захисту, чи несумлінне (з негідними намірами) звернення до суду дають можливість по-новому розглядати природу судового збору. На перший план виходить його каральний аспект, а саме звернення до суду виступає як останній засіб вирішення спору [8, с. 130].

Апріорно припускають, що необхідність завчасної сплати судового збору суттєво впливає на надходження позову до суду, складеного без належних вимог. Дійсно, якість самостійно складених заяв залишає бажати кращого. Звідси можна висувати пропозиції на зменшення часу прийому громадян суддями (при тому, що завжди виникають великі черги на подання заяви до суду), забрати з установ судів стенди зі зразками заяв, підвищити судовий збір тощо. На нашу думку, зазначені заходи не здатні виправити ситуацію зі складанням заяв, бо мають у своїй основі інші причини: правова неграмотність, бідність, недовіра адвокатам тощо. Необхідно відзначити, що в деяких державах немає обов'язкової умови про письмове викладення пред'явлених вимог.

Статус судового збору як самостійного виду цивільної процесуальної відповідальності заперечує, на перший погляд, попередній характер його сплати, оскільки виникає питання про те, чи може відповідальність застосовуватися ще до здійснення правопорушення.

Необхідність попередньої сплати судового збору фактично зводить його до рангу реально діючої презумпції несумлінності сторін у процесі.

Судовий збір – незвичайний захід відповідальності. Його своєрідність виникає з особливої цільової характеристики. Превенція процесуальних правопорушень, компенсація державних витрат, покарання правопорушників – ось неповний перелік цілей судового збору. Встановлення обов'язку сплатити судовий збір до виявлення правопорушника не суперечить природі юридичної відповідальності.

Незважаючи на велику кількість випадків неякісних складань позовних заяв, судовий збір робить певний внесок у боротьбу з несумлінними зверненнями до суду.

Слід зауважити, що судовий збір як засіб відповідальності несумлінного відповідача не такий ефективний. Тривалість судового розгляду, неадекватність компенсації, невиконання судових рішень – головні умови, що обумо-

влюють учинення правопорушення, зокрема і процесуальних. Зусилля з удосконалення законодавства насамперед слід спрямувати безпосередньо на усунення вказаних недоліків.

Варто відзначити, що, крім судового збору, сучасне цивільне процесуальне законодавство містить й інші механізми матеріального (судові витрати тощо) та організаційного (повернення заяви, залишення заяви без руху тощо) характеру, що запобігають несумлінному зверненню до суду. Перешкод несумлінному доведенню спору до суду у формі неправомірної відмови в задоволенні вимог позивача процесуальне законодавство не закріплює, що ставить відповідача в привілейоване становище.

Відповідальність у вигляді несприятливих процесуально-правових наслідків незаконної діяльності не є загально визнаною. Справа в тому, що на початку 80-х років у юридичній літературі активно підтримувалась концепція, відповідно до якої поряд із відповідальністю в цивільному процесуальному праві існують заходи процесуального (судового) захисту [13, с. 9; 14, с. 14].

Хоча наведена концепція має прихильників у науці загальної теорії права (Г. Я. Стоякін) і цивільного права (О. О. Красавчиков), ми не вважаємо її переконливою. При реалізації як заходів відповідальності, так і заходів захисту застосовуються цивільні процесуальні санкції. Обидва різновиди охоронних заходів забезпечують законність і дисципліну всередині судочинства. Таким чином, сутність аналізованих заходів захисту і цільових настанов їх застосування цілком і повністю збігаються з відповідними характеристиками заходів відповідальності. Розходження залежно від провини правопорушника несуттєве в цивільному процесуальному праві, де аналізована ознака не має такого значення, як у матеріальних галузях права.

Інтерпретація судового збору, що стягується, як захід цивільної процесуальної відповідальності частково перетинається зі сплатою винагороди за фактичну втрату часу, викликану несумлінною заявою безпідставного позову спору (ст. 85 ЦПК). Оскільки несумлінним зверненням до суду заподіюється шкода двом суб'єктам (державі й іншій стороні), то логічним буде застосування двох заходів відповідальності: стягнення судового збору і сплата винагороди (ст. 85 ЦПК) [8, с. 130, 131].

Досить цікавим є питання про те, чи може відповідальність застосовуватися ще до здійснення правопорушення. За правилами формальної логіки – ні, хоча б тому, що підставою для притягнення до цивільної процесуальної відповідальності є саме учинення правопорушення.

Варто зазначити, що чинне процесуальне законодавство надає суду право розподіляти за своїм розсудом витрати зі сплати судового збору між сторонами. Однак, оскільки закон не встановлює жодних критеріїв розподілу судового збору, суди вирішують дане питання з урахуванням таких обставин, як: матеріальне становище сторін, форма вини кожного, поведінки сторін при розгляді справи в суді. В останньому випадку стягнення максимальної суми судового збору фактично використовується як захід процесуальної відповідальності за невиконання своїх процесуальних обов'язків. Вище ми пропонуємо введення й інших заходів процесуальної відповідальності з метою підвищення ефективності принципу її невідворотності.

Зміни та доповнення до ЦПК, що були внесені законодавцем останніми роками, торкнулися найважливіших положень цивільного судочинства: засад змагальності, диспозитивності, законності, об'єктивної істини; повноважень суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій тощо.

З позиції зміцнення процесуальної дисципліни в цивільному судочинстві актуальним є встановлення цивільної процесуальної відповідальності осіб, що сприяють здійсненню правосуддя.

Однією з новел цивільного судочинства є введення правових норм щодо розгляду судом заяв про сумнів у достовірності наданих йому доказів або про їх фальшивість (у ЦПК УРСР 1924 р., 1929 р., а також 1963 р. такої специфіки встановлення обставин у цивільних справах передбачено не було). Так, згідно з ч. 2 ст. 185 ЦПК у разі подання заяви про те, що доданий до справи або поданий до суду особою, яка бере участь у справі, для ознайомлення документ викликає сумнів з приводу його достовірності або є фальшивим, особа, яка подала цей документ, може просити суд виключити його з числа доказів і розглядати справу на підставі інших доказів.

Розширено також перелік видів доказів на додаток до традиційних – пояснення сторін і третіх осіб, показання свідків, письмові та речові докази і висновки експертів – законодавець передбачив застосування звуко- і відеозапису як різновидів речових доказів (ст. 57, 188 ЦПК).

Таким чином, правове регулювання встановлення обставин цивільних справ у разі подання спору про фальшивість доказу є новою в ЦПК, водночас вона наявна в цивільному судочинстві багатьох інших країн.

Незважаючи на відсутність у попередньому ЦПК правових норм про можливість розгляду

заяв про фальшивість доказів у судовій практиці такі випадки непоодинокі, наприклад, при розгляді справ про стягнення позики, про визнання заповіту недійсним (коли виникає спір про фальшивість або підроблення боргової розписки чи заповіту) тощо. Вирішення таких спорів залежало від позиції суду, який в основному перевіряв посилення сторін за допомогою інших доказів, у тому числі призначаючи відповідну експертизу.

Заяву про сумнів у достовірності доказу або про його фальшивість може бути подано лише в судовому засіданні (при дослідженні письмових або речових доказів) щодо документа, який є у справі (доданий до позову чи разом з іншими доказами). При цьому особа, яка подає таку заяву, повинна чітко зазначити, в чому саме полягає сумнів у достовірності доказу або його фальшивості, оскільки безпідставне подання заяви стосовно такого спору є зловживанням своїми процесуальними правами (ч. 3 ст. 27 ЦПК).

Буде доцільним, якщо суд попереджатиме особу, яка подає заяву про фіктивність документа, тобто його підроблення, про кримінально-правові наслідки такої заяви, оскільки підроблення документа є кримінально караним діянням і безпідставне звинувачення у його вчиненні може мати негативні наслідки для особи, яка надає документ (може бути завдана шкода її честі та гідності тощо).

У судовій практиці трапляються випадки, коли предметом підроблення є приватні документи: ділові папери, особисті листи, заяви, письмові пояснення, в яких визнається наявність певного матеріально-правового зобов'язання або факту, що має юридичні наслідки. Наприклад, до суду при розгляді справи про визнання права власності додають підроблені письмові заяви (або розписки) особи, яка померла, про продаж нею власності (нерухомості) позивачеві.

У наукових публікаціях на тему протидії правильному і швидкому розгляду і дозволу справи дедалі частіше висувуються пропозиції про введення самостійної процесуальної відповідальності за здійснення кожного окремого процесуального правопорушення. Надання суду завідомо помилкових доказів свідчить про прагнення винної сторони будь-яким, навіть нечесним шляхом одержати сприятливе для себе рішення. Така поведінка вимагає адекватної оцінки, роль якої цілком може відігравати винесення рішення на користь іншої сторони без дослідження наявних доказів.

Враховуючи вищесказане, можна зробити висновки, що вивчення проблеми відповідальності

в цивільному судочинстві повинно проводитися відповідно до встановлення зв'язку між юридичною відповідальністю та елементами режиму цивільного судочинства, моделюванням ефективного механізму процесуальної відповідальності

Встановлені ЦПК України заходи процесуального примусу є формою цивільної процесуальної відповідальності за виконання процесуальних обов'язків. Підставою застосування заходів процесуального примусу є порушення встановлених у суді правил або протиправна поведінка, яка заважає здійсненню правосуддя

у цивільних справах. Застосування заходів процесуального примусу може здійснюватися судами всіх ланок судової системи, але тільки під час судового засідання.

Сучасне цивільне процесуальне право має розвинуту систему видів процесуальної відповідальності, яка здатна забезпечити належну дисципліну у судочинстві при розгляді та вирішенні цивільних справ, із певними доповненнями до законодавства. Проте деякі заходи з тих, від яких відмовились законодавці у новому ЦПК, слід відновити.

Список використаної літератури

1. Проблемы общей теории права и государства : учеб. для юрид. вузов / [Варламова Н. В., Лазарев В. В., Лапаева В. В. и др.] ; под общ. ред. В. С. Нерсисянца. – М. : НОРМА – Инфра-М, 2001. – XIV, 813 с.
2. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении / Р. О. Халфина. – М. : Юрид. лит., 1974. – 351 с.
3. Малейн Н. С. Правонарушение: понятие, причины, ответственность / Н. С. Малейн. – М. : Юрид. лит., 1985. – 192 с.
4. Юдин А. В. Гражданское процессуальное правонарушение и ответственность : монография / А. В. Юдин. – СПб. : Юрид. кн., 2009. – 624 с.
5. Бутнев В. В. Гражданская процессуальная ответственность / В. В. Бутнев. – Ярославль : Яросл. гос. ун-т, 1999. – 61 с.
6. Воложанин В. П. Ответственность за нарушение процессуальных норм / В. П. Воложанин // Российский юридический журнал. – 2006. – № 2. – С. 132–135.
7. Теория государства и права : курс лекций / [М. И. Байтин, Н. А. Баринов, Ф. А. Григорьев и др.] ; под ред. Н. И. Матузова, А. В. Малько. – Саратов : СВШ МВД РФ, 1995. – 559 с.
8. Новиков А. Г. Гражданская процессуальная ответственность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15 / Новиков Алексей Геннадьевич. – Саратов, 2002. – 211 с.
9. Жуйкою В. М. Проблемы гражданского процессуального права / В. М. Жуйкою. – М. : Интер, 2006. – 112 с.
10. Рассахатская Н. А. Доступность и эффективность правосудия как средства реализации задач судопроизводства / Н. А. Рассахатская // Хозяйство и право. – 2001. – № 4. – С. 117–126.
11. Самсонова Л. С. Характерные черты деятельности суда по применению норм гражданского процессуального права / Л. С. Самсонова // Практика применения гражданско-процессуального права (к двадцатилетию ГПК РСФСР) : межвуз. сб. науч. тр. – Свердловск : Изд-во Свердлов. ун-та, 1984. – С. 52–61.
12. Штефан М. И. Гражданская процессуальная ответственность / М. И. Штефан // Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций. – Киев : Наук. думка, 1988. – С. 194–246.
13. Кузнецов Н. В. Санкции в гражданском процессуальном праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Кузнецов Николай Васильевич. – Саратов, 1981. – 18 с.
14. Комаров В. В. Метод правового регулирования гражданских процессуальных отношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Комаров Вячеслав Васильевич. – Харьков, 1980. – 161 с.

Надійшла до редколегії 19.09.2012

ЛУКИНА И. М. МЕРЫ ПРОЦЕДУРАЛЬНОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТИ ОТНОСИТЕЛЬНО ВОЗЛОЖЕНИЯ НОВЫХ ИЛИ ДОПОЛНИТЕЛЬНЫХ ОБЯЗАННОСТЕЙ НА ПРАВОНАРУШИТЕЛЯ ГРАЖДАНСКОГО ПРОЦЕДУРАЛЬНОГО ПРАВА

Рассмотрены меры процессуальной ответственности относительно возложения новых или дополнительных обязанностей на правонарушителя гражданского процессуального права. Проанализированы положения действующего Гражданского процессуального кодекса Украины, а также точки зрения ученых относительно данного вопроса.

LUKINA I. THE MEASURES OF PROCEDURAL RESPONSIBILITY CONCERNING THE LAYING OF NEW OR ADDITIONAL OBLIGATIONS ON THE OFFENDER OF CIVIL PROCEDURAL LAW

The measures of procedural responsibility concerning the laying of new or additional obligations on the offender of civil procedural law are reviewed. The provisions of the current Civil Procedure Code of Ukraine on this issue and scientists' points of view are analyzed.